

УДК 821.162.3-225.09:94(100)"1914/1918"

DOI <https://doi.org/10.32782/2412-933X/2025-XXIII-22>

ПОСТАТЬ ШВЕЙКА ТА ФЕНОМЕН ШВЕЙКУВАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

Шовкопляс Галина

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри світової літератури
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
ORCID ID: 0000-0003-4302-8831

У статті розглянута постать головного героя роману чеського письменника Ярослава Гашека «Пригоди бравого вояка Швейка». Ярослав Гашек написав книгу, що різко відрізняється від іншої літератури доби Великої війни, як досі називають Першу світову війну в Європі. Замість звичних для літератури «втраченого покоління» гамлетівських рефлексій щодо розхитаного війною світу молодих героїв, занурених у переживання досвіду війни, та лірично-репортажного стилю, Гашек написав книгу, де герой не страждає від війни, а сміється з неї. Йозеф Швейк не повноцінний літературний образ, а сатирична маска «бравого вояка», яка допомагає вижити нормальній людині в умовах божевільного світу насилля і смерті. Бравий вояк Швейк, визнаний медичною комісією «клінічним ідіотом», грає роль тупуватого і нерозважливого чоловіка, який охоче виконає будь-який наказ начальника. Поведінка Швейка є своєрідним спротивом проти жорстокого і чужого світу, що перебуває у стані війни. Такий тип поведінки не дуже сильної та розумної, але схильної до крутійства людини, отримує назву «швейкування». Швейкування являє собою тип прихованого спротиву, коли за виконання всіх прийнятних умов законослухняна людина критично сприймає події і тримає дулю у кишені у знак незгоди з наявною ситуацією.

Книгу Гашека європейська читацька спільнота полюбила: читала її уважно і довго. Дотепи і витівки Швейка пам'ятали всі. До швейкування відносилися по-різному: поблажливо та з доброю посмішкою, подібно до українського діаспорного письменника Івана Багряного, у якого в комедії-сатирі «Генерал» великим шанувальником Швейка і практиком швейкування постає син розкуркулених батьків молодий хлопець Сашко Прихода. По-іншому, непримиренно і презирливо, ставиться до Швейка і швейкування сучасник Багряного, публіцист, політичний діяч, ідеолог українського національного руху Дмитро Донцов. Для Донцова Швейк є негативним персонажем, що узагальнює хитруватість, пасивність, крутійство. Донцов вважає швейків рабами, гречкосіями, плебсом, який не здатний до боротьби. Зброєю слабких швейків, хитрунів і пристосуванців, за визначенням Донцова, є хитрунство, крутійство і плазунство перед кожним паном. У Донцова швейкам протистоять пасіонарії, герої і фанати ідеї. Таким чином, у статті прослідковано використання літературного образу в площині публіцистики, яка пов'язана з політичною боротьбою, у контексті міжпартійних суперечок та ідеологічних конфліктів. Цілком зрозуміло, що у публіцистиці використання літературного образу сприяє втраті глибини і динаміки, внаслідок чого образ постає спрощеним та одновимірним як ілюстрація певного твердження.

Можна здивуватися тому, як багато «Швейка» і швейків в українському культурному просторі. По-різному інтерпретованих, згаданих в українських творах, перекладених українською мовою творах, зіграних у театральних виставах і втілених у пам'ятниках, що споруджені в українських містах і селах. Відповідь, вочевидь, тут одна: Гашек створив свого Швейка як постать універсальну, таку, що викликає інтерес в різні часи і в різних народів, вклавши у нього свій життєвий досвід, неперевершене почуття гумору та письменницький

талант. Можна говорити про українського Швейка, стверджуючи услід за дотепним блогером: «Наш Швейк всім Швейкам Швейк!».

Ключові слова: герой як сатирична маска, швейкування – прихована форма спротиву, полеміка навколо швейкування, використання літературного образу у площині публіцистики, український культурний простір.

Shovkoplias Halyna

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of World Literature
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

THE FIGURE OF SCHWEIK AND THE 'SCHWEIK-ING' PHENOMENON IN UKRAINIAN CULTURAL SPACE

The article analyzes the figure of the main character of Czech author Jaroslav Hašek from his novel "The Good Soldier Švejk". This work by Jaroslav Hašek stands in stark contrast with most of the literature of the period of the First World War in Europe. Instead of the hamlet-esque existential introspection common to the literature of the so-called 'lost generation' (usually espoused by young heroes reflecting on a world scarred and destabilized by war), Hašek's character laughs at the war instead. The article puts forth that Schweik is not so much a fully cohesive human character as he is a satirical mask of the 'brave soldier' that helps a person survive in a world gone mad with violence, conflict, and death. The soldier Schweik, categorized as a 'clinical idiot' by the novel's medical commission, plays the role of a dim-witted and short-sighted man ready to fulfill any order from a superior officer. Schweik's behavior can be seen as a unique way of resisting a cruel world locked in a state of war. A subconscious resistance rooted in denial, mental self-protection, and absurdist humor as a shield against the worst sides of human nature. This type of behavior has sometimes been called "Schweik-ing" and attributed (rightfully or wrongly) to characters not exhibiting a strong will or a high level of intellect. However, "Schweik-ing" can also be seen as a type of hidden psychological and moral resistance in which a law-abiding person, unable to fully change the insurmountable circumstances, still critically perceives ongoing events, disagrees with them yet goes along while exhibiting a kind of low-level sabotage.

Hašek's novel has been a beloved work in Europe for decades and has received the attention of both the reading public and literary professionals. Schweik's jokes and hijinks were pop-cultural staples in many European countries. "Schweik-ing" itself as a type of behavior (or philosophical statement) received differing reactions. Ukrainian diaspora writer Ivan Bahriany viewed it with humorous appreciation and showed it in his comedy "The General" (1946), where the young character Sashko Prykhoda is a big fan of Schweik. On the other end of the spectrum lies the examples of Bahriany's contemporary – publicist, political activist and one of the thought-leaders of the Ukrainian national movement Dmytro Dontsov. His view of "Schweik-ing" and Schweik himself is negative, an embodiment of passivity, opportunism, and self-interest. Dontsov perceived the Schweik archetype as that of a person submissive to those in power and a potential collaborator of evil in politics and society. In Dontsov's work, this archetype is opposed by rebels, freedom-fighters, and idealists.

In light of the above, the article tracks the use of the Schweik figure in literary works relating to the sphere of publicism related to political struggles and ideological disagreements within the European socio-cultural context. Therefore, it is not unexpected to find that in publicism, the symbolic literary figure loses its depth, becomes simplified and two-dimensional as a tool to prove a specific ideological theory or statement.

It may be surprising how often Schweik comes up in the Ukrainian cultural space. The character resurfaces with different interpretations, translated into Ukrainian, portrayed in various theatrical plays, and even represented via monuments in small towns and villages. The obvious conclusion

that comes to mind is that Jaroslav Hašek created Schweik to be the “everyman”, a universal figure that sparks interest in different times and for different nations. Schweik is the result of a conscious cultural effort, backed by the author’s life experience, unparalleled sense of humor, and literary talent. As a result, a “Ukrainian Schweik” is a valid term and topic of discussion, following the famed quote of the quick-witted blogger: “Our Schweik is the Schweikest among them all”.

Key words: literary character as a satirical mask, “Schweik-ing” as a form of hidden resistance, discussion on Schweik-ing, the use of a symbolic literary figure in the sphere of publicism, Ukrainian cultural space.

Актуальність статті зумовлена потребою дослідження твору, що вважається нетиповим і навіть парадоксальним серед літератури доби Першої світової війни. Проте роман чеського письменника Ярослава Гашека «Пригоди бравого вояка Швейка», безумовно, належить до літератури «втраченого покоління». У романі Гашека осмислені події війни нового типу – Першої світової війни. Події війни і сама концепція війни створені з позиції досвіду самого автора, який був учасником цих воєнних подій. Образ бравого вояка Швейка становить сатиричну маску ідеального солдата. Аналіз образу Швейка містить зіставлення як позитивних, так і негативних інтерпретацій: автора звинувачували у недостатній патріотичності його героя, приземленості його мрій і думок, безглуздих і кумедних вчинках. Сучасні дослідники роблять акцент на колоніальну залежність Чехії від Австро-Угорської імперії. Вигук Швейка «Я чех!» [2, с. 245] є важливим, адже надає інше звучання роману і образу героя. Дослідження образу героя у дусі постколоніальних студій є актуальним з огляду на його участь у формуванні нової інтерпретації досить давнього твору. Особливий інтерес становить тема впливу роману Гашека і популярності бравого вояка Швейка в українському культурному просторі. На це вказують усі дослідники української літератури, однак ця тема є недостатньо розробленою в українському літературознавстві.

Мета статті – дослідити специфіку сприйняття постаті бравого вояка Швейка та способу його спротиву у вигляді так званого швейкування у різних авторів, починаючи з Івана Багряного і Юрія Андруховича і закінчуючи публіцистикою Дмитра Донцова.

Методи та методики дослідження. Дослідження здійснене в теоретичних координатах порівняльного аналізу із застосуванням методів історичного контексту.

Об’єктом дослідження є роман чеського письменника Ярослава Гашека «Пригоди бравого вояка Швейка».

Предметом дослідження є аналіз образу бравого вояка Швейка як сатиричного образу-маски.

Окремим важливим аспектом нашого дослідження вважаю розгляд явища популярності роману Гашека та його головного героя – бравого вояка Йозефа Швейка – в українському культурному просторі та різних варіантів його інтерпретації. Яскравим доказом наявності такої популярності є те, що досі в Україні визнається канонічним тільки один переклад роману Гашека, а саме переклад Степана Масляка. Жоден з українських перекладачів не наважується торкнутися цього сакрального для українських читачів тексту роману Ярослава Гашека. Про це заявив український письменник Юрій Винничук, якому друзі і підписники у Фейсбуці запропонували зробити новий, більш сучасний переклад.

У результаті дослідження проаналізовано основні риси образу бравого вояка Швейка, простакуватого хитруна і дотепника, який обрав особливу форму спротиву проти чужого імперського світу та чужої війни, що отримала назву «швейкування». Також **зіставлено** сприйняття образу Швейка різними українськими письменниками: Юрій Андрухович характеризує постать Швейка як типову для колонізованих народів Австро-Угорської імперії.

Іван Багряний у сатирі-комедії «Генерал» робить шанувальником і практиком швейкування цілком позитивного героя Сашка Приходу, хоча сам Багряний визнає швейкування занадто слабкою та неефективною формою спротиву, яка не веде до перемоги. У публіцистиці Дмитра Донцова постать Швейка отримує негативну оцінку, що зумовлено спрощенням художнього образу до опозиції «позитивний – негативний»: у прихильника «туги за героїчним» Донцова Швейк поповнює низку негативних типажів, які не здатні до романтики самопожертви і не належать до аристократів духу, тому Швейк стоїть поруч з «паньками, грицьками, санчо пансами, гречкосіями, рабами». Використання Донцовим імені героя роману Гашека у множині та з малої літери («Московська почвара і дурні швейки» [7, с. 105]) вказує на те, що автор використовує власне ім'я героя твору як загальну назву для певного типу людей. Доведено, що складність і багатовимірність образу Швейка сприяє виникненню численних інтерпретацій, що у різні часи знаходять у цьому герої давнього твору багато актуального і суголосного проблемам сучасності.

Наукова новизна статті полягає у розгляді постаті бравого вояка Швейка в контексті українського культурного простору, де він сприймається як універсальний образ «маленької людини» в умовах божевілля «великої війни». Такий універсальний образ має численні інтерпретації, оскільки сприйняття його у різні часи було різним, що цілком зрозуміло. Акцент на колоніальній залежності, як це зробив Юрій Андрухович у своєму есеї «Ерцгерц-перц», згадування дослідників про вигук Швейка «Я чех!» вказує на нове прочитання роману Гашека і нове тлумачення постаті Швейка у дусі постколоніальних студій.

- Ви знаєте, нашого Фердинанда вбили?
- Якого це Фердинанда?

Ярослав Гашек. Пригоди бравого вояка Швейка

Перша світова війна або, як її досі звать в Європі, Велика війна, залишила по собі велику літературу. Велику не тільки за обсягом, але і за значенням. Безумовно, події Великої війни змінили світогляд європейців, а отже, і європейську літературу. Водночас зникло питання про час, коли почалося двадцяте сторіччя: його початком став 1914 рік. Троянська війна більше не моделювала у собі всі європейські війни минулого і майбутнього: такою моделлю стала Велика війна. Інтелектуал Джеймс Джойс в євангелії від модернізму – романі «Улісс» – написав про Гамлетів, які вдягнені в одяг кольору хакі і стріляють у своїх ровесників. «Безплідна земля» Томаса Стернза Еліота мала на меті не тільки майстерне зображення мережива напівзабутих античних міфів і кельтських легенд, а й відображення чергової європейської кризи, що була породжена Великою війною. І вся ця література просякнута трагізмом, безнадією, гамлетівськими рефлексіями про розхитаний світ. Вся, крім однієї книги, яка помітно відрізняється від інших. Між тим, книга ця, безумовно, присвячена подіям Великої війни. На це вказує назва першого розділу книги Гашека – «Бравий вояк Швейк устряє у Світову Війну» [2, с. 24].

Боротьба навкруги роману Гашека розпочалася вже після виходу перших частин книги, коли деякі книготорговці відмовлялися їх продавати у зв'язку з тим, що книга ображає естетичні почуття читачів і виявляє недостатню виховну й освітню роль. На фоні таких творів, як «На Західному фронті без змін» Ремарка, «Смерть героя» Олдінгтона, «Вогонь» Барбюса та «Прощавай, зброє!» Хемінгуея, роман Гашека виглядав парадоксально. Чеський письменник Іван Ольбрахт з цього приводу писав: «Я прочитав декілька воєнних романів та й сам, зрештою, написав один. Але в жодному з них ницість, безглуздість і жорстокість війни не показано так виразно, як у Гашековій книзі. Усіх нас війна біла києм по голові;

коли ми писали, вона сиділа в нас за плечима і схиляла нам чола аж на папір, а якщо нам щастило випростатись, то хіба ціною напруження всієї волі і м'язів. Гашек не мав потреби перемагати в собі війну, долати її. Він стояв вище за неї від самого початку. Він сміявся з неї. Він уміє сміятися з неї й у загальному, і в подробицях, ніби вона — не більше ніж п'яний бешкет десь у жижковській корчмі. Безперечно, щоб уміти так дивитися на неї, треба мати в собі чималу дозу швейківства... та шмат геніального ідіотизму. Але слава тому, хто на це спромігся» [3, с. 5–6].

Однак, попри незвичний погляд на війну («зверху», за Ольбрахтом), Ярослав Гашек належить до свого часу і свого покоління. Доказом цього є остання фраза вмираючого письменника: «Швейк важко вмирає» [1, с. 14]. Гашек скільки завгодно міг розповідати про зустрінутих на життєвому шляху прототипів Йозефа Швейка, але правда полягає в тому, що Швейком був сам автор, а його роман містив автобіографічний матеріал. Звичайно, і славнозвісні Будейовиці, які зустрічаються на кожній сторінці роману про пригоди Швейка, і історії про краденого і перефарбованого песика породи пінчер з подвійним ім'ям Макс-Фокс – це події з життя автора роману. За визначенням, однією з рис творчого методу «втрачених» є саме автобіографічність матеріалу: письменник розповідає про те, що сам відчув і пережив, загальні поняття і стереотипні образи не беруться до уваги. Це покоління не прикрашало війну, не романтизувало її. Критичні зображення тилу, де жеруть ковбаси і хлебчуть пиво «тилові щури», також поєднують бравого вояка Швейка з героями Хемінгуея і Ремарка. Образ війни як кривавої потвори, що вбиває найкращих, – це відкриття двадцятого сторіччя.

Нетипово серйозно в одному з найіронічніших розділів роману – «Швейк з фельдкуратором їдуть правити польову месу» – звучать рядки: «В усій Європі люди йшли, наче худоба на бойню, куди їх вели не тільки різники-імператори, королі, президенти та інші можливо-владці й полководці, але і священники всіх релігій, які благословляли їх і примушували давати брехливу присягу «на землі, в повітрі, на морі» тощо» [2, с. 123]. Пафос «втрачених» із запереченням війни і героїчної смерті на війні несподівано проривається у романі Гашека, де скручений ревматизмом Швейк в інвалідному візку їде на призивний пункт. Гашек писав роман про себе, свій час і своє покоління. Гашек і був Швейком. Навіть майже янголоподібна зовнішність Йозефа Швейка з круглими очима, роззявленим ротом і дитячим виразом обличчя – це портрет Ярослава Гашека: «Людина з маловиразним, майже дитячим обличчям... Гашек скоріше справляв враження пересічного добре відгодованого сінка з пристойної родини, котрий неохоче навантажує свою голову якими-небудь проблемами. Майже жіноче, безвусе, простодушне обличчя, ясні очі» [1, с. 14]. Звичайно, це не хто інший, як Швейк.

Військове начальство вважає Швейка невиправним ідіотом, завдяки чому він уникає розправи від своїх лютих і безсовісних начальників. Спостерігаючи за поведінкою «ідіота» Швейка, читач скоро розуміє, що це – кумедна маска, яка допомагає звичайній людині вижити в абсурдному світі, де від неї вимагають абсолютного послуху й автоматизму. Бюрократія тримається на наказах зверху, а слухняні ідіоти внизу суспільної драбини стають необхідними знаряддями в руках вищих ідіотів — дійсних, справжніх, а не вдаваних.

Смішний, на перший погляд, зміст пригод Швейка у книзі дав авторові змогу створити містку й водночас досить просту, доступну для читацького сприймання панораму Першої світової війни, як її переживає звичайна людина зі здоровим глуздом, втілена в образі Швейка. Епічний зміст головної сюжетної лінії прямолінійно розгортається від початку війни до якогось невідомого кінця. Прикметно, що «о шостій вечора після війни» [2, с. 123] Швейк збирається зустріти свого приятеля сапера Водічку у відомому празькому шинку...

Було б наївно розглядати постать Швейка лише як образ літературного героя, бо перед нами постає явище іншого виміру, а саме сатиричне сприйняття війни як порушення законів нормального життя. Якщо Швейк «клінічний ідіот» або «офіційний ідіот», то світ під час війни – це божевільня. Отже, Швейк – не тільки образ, а втілення концепту ідеального вояка («доброго вояка», як сказано у назві), такого прагне будь-який командир і будь-яка армія. Ще б пак: він дисциплінований, послужливий, патріотичний («Швейк гукнув до юрби, що їх супроводила: «На Белград! На Белград!» [2, с. 69]), не дуже розумний, словом, мрія, а не вояк. Швейку першому приходиться до голови геніальна думка, що на війні можуть вбити, а сховатися від смерті можна у шпиталі, імітуючи хворобу. Через пів століття інший дивак – американський письменник Джозеф Хеллер, що пройшов Другу світову війну, у романі «Пастка на дурнів» вустами дезертира Йоссаріана заволає: «Мене хочуть вбити!». На зауваження, що під час війни всі піддаються такий небезпеці, Йоссаріан відповість: «Всі інші мене не обходять!» [4, с. 256].

Гашек помер у 1923 році. Помер тихо і важко, не доживши до власного сорокаріччя. А його роман продовжували уважно читати і коментувати. Померлого автора засуджували за непатріотичність Швейка і приниження войовничості чеської нації. Під час Другої світової війни популярність роману Гашека зростає. На часі руйнація чергової порції імперій, тому згадують про те, що Швейк – чех, представник колонізованого мамуню-Австрією чеського народу. Згадують питання до Швейка «Чому ви розмовляєте чеською мовою?» та його відповідь «Я чех» [2, с. 245]. Для народу, що є колонізованою частиною імперії, будь-яка війна, крім національно-визвольної, є війною чужою, такою, що несе небезпеку бути даремно вбитим. Отже, такому «бравому» вояку треба дбати лише про себе і збереження власного життя. Сучасний український письменник Юрій Андрухович одразу знаходить подібного швейка серед земляків-галичан: «Один зі старих галицьких анекдотів розповідає таке. До австрійського війська привели поповнення рекрутів з Галичини. Навчання мілітарній справі почалося із засвоювання імен і титулів вищого командування. Зубатий капрал доводив до рутенсько-рекрутського відома, що командантом їхнього регіменту є архикнязь лицар Тосканський, німецькою мовою «ерцгерцог ріттер фон Тоскана». Далі зажадав повторити це від здоровезного, як ведмідь, хлопська звідкілясь з-під Жаб'я чи Проскурави родом. Той не змигнувши оком випалив: «Ерц-герц-перц і ріпа з мотузками»... В оцьому «ерц-герц-перц», як у магічному заклинанні, сконцентровано безліч речей: тут і згадувана вже іронічність, і характерна українська селянськість, і рустикальна хитруватість у ставленні до чужого і чужомовного, і грайливий непослух, таке собі швейкування. Але для мене це ще й діагноз. У ньому – наша набута недорікуватість, фатальне тупцювання на порозі Європи з неспроможністю рушити далі і ввійти, пророцтво, в якому є карикатурність і пародійність усього, що робимо в мистецтві, політиці, економіці. Суцільне «ерц-герц-перц», та й по всьому. Це можна вважати наслідками затягнутого у часі дитинства. Або старечого маразму. Або колоніального минулого» [5, с. 9].

Феномен швейкування – своєрідна форма прихованого спротиву – є пов'язаним, за словами Андруховича, з затягнутим у часі дитинством, але головне – з колоніальним минулим [5, с. 9], інакше кажучи, з травмою колоніального минулого, коли імперія – мачуха, а навкруги триває чужа війна.

Прозаїк і драматург Іван Багряний, вже перебуваючи в еміграції у Німеччині, завершує комедію-сатиру «Генерал» (1946 р.), де зображений шанувальник Швейка і прихильник практики швейкування в особі симпатичного Сашка Приходи, який читає книгу Гашека під час подій вже Другої світової війни:

«(Сашко зручно вмощується, заглиблюється в читання. Читає. Ворушить губами. Водить пальцем по сторінці. Нагло ляскає себе захоплено по стегнах і заходиться сміхом):

– Інтересна книга! Дядьку Данилу, а дядьку Даниле! А чи він ще живий, цей чудак, цей Йосип Швейк? Га?» [6, с. 403].

Трохи далі Сашко порівнює себе зі Швейком: «Інтересна книга! Вроді про нас. ВРОДІ ПРО МЕНЕ... (Бере не глядя книгу і притискає її інстинктивно до грудей) ОТ КНИГА!» [6, с. 405].

Багряний зображує сина розкуркулених селян з Полтавщини Сашка як позитивного героя. Швейкування Сашка Приходи не викликає осуду і сприймається як данина його селянській природній простосердності. Справжнім спротивом, на думку Багряного, є романтичний вибух спротиву трьох героїв – Данила, Оксани і Сашка, які на танку «Летючий Голяндець» звільняють переляканий народ – овечок і матір-Україну – від усіх ворогів одразу – і від гітлерівців, і від російських більшовиків. Такий спротив автор вважає найвищою формою боротьби і перемоги. Концепція романтики боротьби героїв-переможців природна для сюжетної графіки творів Багряного, де людина перебуває у суцільному оточенні ворогів, а напруження безкомпромісної боротьби визначає пафос твору. Порівняно з такою високою боротьбою Сашкове швейкування постає явищем нижчого порядку, а саме грайливою і несерйозною, а головне неефективною формою спротиву. Багряний не засуджує швейкування Сашка Приходи, але певною мірою протиставляє такому спротиву справжню боротьбу – романтично-пасіонарну.

Публіцист, ідеолог української визвольної боротьби Дмитро Донцов у політичних оглядах і численних есеях, що увійшли до збірників «Московська отрута» та «Літературна есеїстика», також використовує постать Швейка. Для Донцова головний персонаж епопеї Гашека «бравий вояк» Швейк – талановитий саботажник, пристосуванець, життєлюб, котрий відзначається практичним розумом, здоровим глуздом і незмінним почуттям гумору, є негативним героєм, який узагальнює хитруватість, пасивність, крутість. Донцов картає швейків: «...їх зброя – зброя слабих – хитрунство, крутість і плазунство перед кожним «паном» [7, с. 182], тоді ж як супротивники швейків – хитрунів і пристосуванців – «фанати ідеї». Для Донцова у його палкій есеїстиці з «тугою за героїчним» справжніми героями постають реальні поети і поетки «вогняних меж» Олег Ольжич, Юрій Клен, Олена Теліга або такі літературні персонажі, як Еней з «Енеїди» Котляревського чи Мойсей із однойменної поеми Франка. Швейк у публіцистиці Донцова втрачає складність і багатимірність героя Гашекової книги. Він стає у низці негативних персонажів, що втілюють слабкість і хитрунство: «...грицьки, паньки, санчо панси, швейки, гречкосії, плебс, раби». Таким чином, Донцов згадує Швейка в площині публіцистики, яка пов'язана з політичною боротьбою, у контексті міжпартійних суперечок та ідеологічних конфліктів. Цілком зрозуміло, що таке використання сприяє втраті глибини і динаміки, внаслідок чого образ постає спрощеним та одновимірним як ілюстрація певного твердження. Крім того, Донцов пише власне ім'я з малої літери та у множині («Московська почвара і дурні швейки» [7, с. 105]), тим самим вказуючи, що вживає не власне ім'я, а загальний іменник як назву для людей певного типу і певної позиції.

Висновки. Можна дивуватися тому, як багато Швейка і швейків в українському культурному просторі у різних формах, а саме як згадувань, впливів, наслідувань, порівнянь, – по-різному інтерпретованих, згаданих в українських творах, перекладених українською мовою (класичний і досі ніким не перевершений переклад Степана Масляка), зіграних в театральних виставах і втілених у пам'ятниках, що споруджені в українських містах

і селах. Відповідь, вочевидь, тут одна: Гашек створив свого Швейка як постать універсальну, таку, що викликає інтерес в різні часи і в різних народів, вклавши у нього свій життєвий досвід, неперевершене почуття гумору і письменницький талант. Можна говорити і про «українського Швейка», погоджуючись із дотепним блогером: «Наш Швейк всім Швейкам Швейк!» [8]. Постать бравого вояка Швейка в контексті українського культурного простору сприймається як універсальний образ «маленької людини» в умовах божевілля «великої війни». Такий універсальний образ має численні інтерпретації, оскільки сприйняття його у різні часи було різним, що цілком зрозуміло. Акцент на колоніальній залежності чеського народу на момент дії роману, як це зробив Юрій Андрухович у своєму есеї «Ерц-герц-перц», згадування дослідників про вигук Швейка «Я чех!» на питання «Чому ви розмовляєте чеською мовою?» [2, с. 245] вказує на нове прочитання роману Гашека і нове тлумачення постаті Швейка у дусі постколоніальних студій.

Література:

1. Сиваченко Г.М. Великий чеський містифікатор, або Гримаси празької іронії. Ярослав Гашек. «Пригоди бравого вояка Швейка». Харків : Фоліо, 2023. С. 14–22.
2. Гашек Я. Пригоди бравого вояка Швейка. Харків : Фоліо. 2023, 670 с.
3. Кочур Г.П. Ярослав Гашек та його роман : передмова. *Ярослав Гашек. Пригоди бравого вояка Швейка*. Київ : Дніпро, 1990. С. 5–14.
4. Хеллер Дж. Пастка на дурнів. Київ : Дніпро, 1987. 680 с.
5. Андрухович Ю. Ерц-герц-перц. *Андрухович Юрій. Дезорієнтація на місцевості*. Івано-Франківськ : Лілея НВ. 1999. 124 с.
6. Багрянний І. Генерал. *Близнята ще зустрінуться. Антологія драматургії української діаспори / Упорядкування і вступна стаття Лариси Залеської-Онишкевич*. Київ – Львів : Видавництво «Час», 1997. 640 с.
7. Донцов Д. «Степові анархісти» і хитрі паньки. *Донцов Дмитро. Московська отрута*. Київ : ФОП «Стебеляк О.М.», 2013. 296 с.
8. Зінзевер Г. Ярослав Гашек. Наш Швейк всім Швейкам Швейк! Український інтерес. 03.01.2023. URL: <https://uain.press/blogs/1145510-1145510/attachment/shvejck-uzhgorod-4200/>.

References:

1. Syvachenko, H.M. (2023). Velykyi cheskyi mystifykator, abo hrymasy prazkoi Ironii [The Great Czech Mystifier, or Grimaces of Prague Irony]. Yaroslav Hashek Pryhody bravoho voiaka Shveika. Kharkiv: Folio. S.14–22. [in Ukrainian].
2. Hashek, Yaroslav (2023). Pryhody bravoho voiaka Shveika [The Adventures of the Good Soldier Švejck]. Kharkiv Folio.670 s. [in Ukrainian].
3. Kochur, H.P.(1990). Yaroslav Hashek ta yoho roman[Yaroslav Hashek and his Novel]. / Yaroslav Hashek Pryhody bravoho voiaka Shveika. K.:Dnipro. S. 5–14. [in Ukrainian].
4. Kheller Dzhozef (1987). Pastka na durniv[Trap for the scoundrels].Kyiv: “Dnipro”. 680 s. [in Ukrainian].
5. Andrukhovych, Yurii (1999). Erts-herts-perts [Erts-herts-perts] ./Andrukhovych Yurii Dezorientatsiia na mistsevosti] Ivano-Frankivsk: “Lileia NV”.124 s. [in Ukrainian].
6. Bahrianyi, Ivan (1997). Heneral [General]. Blyzniata shche zustrinutsia Antolohiia dramaturhii ukrainskoi diaspory. Uporiadkuvannia i vstupna stattia Larysy Zaleskoi – Onyshkevych. (1997). Kyiv – Lviv: Vydavnytstvo “Chas”, 640 s. [in Ukrainian].
7. Dontsov, Dmytro (2013). “Stepovi anarkhisty” i khytri Panky[“Steppe anarchists” and the quick-witted Panky]. Dontsov Dmytro Moskovska otruta. Kyiv : FOP Stebeliak O.M. 296 s. [in Ukrainian].
8. Zinzever, Hnat (03/01/2023). Yaroslav Hashek. Nash Shveik vsim Shveikam Shveik! [Our Schweik is the Schweikest among them all.] – Ukrainskyi interes.-<https://uain.press/blogs/1145510-1145510/attachment/shvejck-uzhgorod-4200/> [in Ukrainian].